

DOI 10.25040/ntsh2018.01.01

УДК 612:378.14:004.73.85

РОЗВИТОК ЛІКАРСЬКОЇ КОМІСІЇ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ СТОЛІТЬ (ДО 120-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ)

Оксана Заячківська¹, Василь Лончина²

¹Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Львів, Україна; ²Університет Чикаго, Чикаго, США
ozayachkivska@gmail.com, vassyl@aol.com

Актуальність. У лютому 2018 року минуло 120 років з часу заснування першого українського медичного наукового громадського товариства лікарської комісії Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), органом якого було періодичне видання – «Лікарський збірник», що з 2015 року видається як «Праці Наукового товариства Шевченка. Медичні науки» (ПНТШ МН).

Мета. Розкрити обставини створення та розвитку лікарської комісії НТШ як першого організованого наукового медичного товариства, засади його видавничої діяльності, що стало плацдармом для становлення медичного наукового руху в Галичині, в еміграції, в сучасній Україні, стратегію розвитку у 2018-2022 роках, пріоритети видавничої діяльності в інтеграції в світовий науковий простір.

Матеріали та методи. Систематизовано інформацію про 120-річну діяльність лікарської комісії НТШ, яка в останнє десятиліття отримала новий підхід, продовжує свій розвиток і співпрацю з іншими науковими інституціями. Використано інформаційний пошук у Google Scholar, PubMed, вивчення літературно-історичних джерел, видавничої діяльності українських лікарів-науковців, які пов'язані з лікарською комісією на теренах Галичини, Австро-Угорщини, Польщі, Німеччини, Північної Америки, України.

Результати. Доктор Євген Озаркевич 7 лютого 1898 року ініціював заснування лікарської комісії НТШ, а також поставив перед її обраними членами мету – видання власного наукового журналу, де тогочасні лікарі мали б змогу публікувати свої матеріали досліджень, спостережень і ділитись досвідом. Більше того, важливим завданням було створення фахової лікарської термінології українською мовою. Результатом спільної кропіткої праці стала поява шести перших випусків «Лікарського збірника» протягом 1898-1902 років. Головний редактор Євген Озаркевич вважав, що доцільно публікувати праці українською та іноземною, зазвичай німецькою, мовами задля швидшої інтеграції в європейську медичну науку. Часопис розповсюджувався не тільки в Галичині, а й на Наддніпрянщині та в сусідніх державах, де працювали українські лікарі. З 1903 року окремі медичні статті друкувались у «Збірнику математично-природописно-лікарської секції». З урахуванням історичних обставин у роки Першої та Другої світових війн і повоєнний час діяльність усіх українських організацій була заборонена. Однак українські лікарі за океаном у 1948 році відновили діяльність лікарської комісії НТШ, створили свій осередок розвитку української медичної науки, їхня праця стала містком, який об'єднав добрі починання кінця ХІХ ст. із сьогоденням. У 1990 році у м. Львові було відновлено НТШ та з ініціативи львівських лікарів поновлено діяльність лікарської комісії, яка з 1998 року відновила видання «Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Лікарський збірник. Медицина і біологія. Нова серія». Лікарська комісія задекларувала та зберігає передові фахові, національно-патріотичні позиції, об'єднуючи однопідумців, які мають мету створювати, поширювати й інтегрувати здобутки українських вчених з природничих наук і медицини у світову науку. За ініціативи Президії НТШ з 2015 року часопис виходить як самостійне видання «Медичні науки», але у складі «Праць Наукового товариства ім. Шевченка» – «Праці НТШ. Медичні науки», що поширюється за списком обов'язкового роз-

силання періодичних видань, а також у бібліотеки вищих медичних навчальних закладів та обласних медичних бібліотек, у провідні установи НАМН України, з 2017 року індексується за DOI у міжнародній системі CrossRef. Стратегія розвитку лікарської комісії ґрунтується на об'єднанні провідних медиків-науковців, розширенні міжнародної співпраці відповідно до сучасних соціальних викликів і потреб нового покоління лікарів, заохочення участі студентів медиків і молодих лікарів до наукової та дослідницької діяльності, розробка дієвих механізмів конкурсного фінансування науки. Враховуючи наявність багатоканального світу і поширеність цифрових технологій, перспективним є створення умов для повернення досвіду українських вчених медиків, які працюють за кордоном, для розвитку високотехнічних технологій для медицини та природничих наук, а також розвиток часопису «Праці НТШ. Медичні науки».

Висновки. Заснування у 1898 році лікарської комісії НТШ та її органу «Лікарського збірника», тепер «Праці НТШ. Медичні науки», їхнє існування та розвиток за різних соціально-політичних та економічних обставин аж дотепер, свідчить про велику жертвовність українських медиків-науковців, їхню єдність задля єдиної мети – подальшого розвитку української медичної науки. Багаторічний досвід існування першої громадської медичної організації заслуговує гідного продовження для подальшої міжнародної співпраці й інтеграції здобутків української медичної науки у світовий академічний простір.

Ключові слова: Наукове Товариство Шевченка (НТШ), лікарська комісія НТШ, медична наука, українська медицина, історія медицини, Євген Озаркевич.

UDC 612:378.14:004.73.85

THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN MEDICAL SCIENTIFIC ORGANIZATION THROUGH THE CENTURIES (ON THE 120TH ANNIVERSARY OF ITS FOUNDING).

Oksana Zayachkivska¹, Vassyl Lonchyna²

¹Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine; ²University of Chicago, Chicago, IL, USA
ozayachkivska@gmail.com, vassyl@aol.com

Introduction. February 7th, 2018 marks 120 years since the foundation of the first Ukrainian medical scientific society «The Medical Commission of the Shevchenko Scientific Society.» Its original periodical journal «Medical Collection» was initiated in 1898 and continues in the modern era (since 2015) as «Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences».

Aim: To define historical circumstances of organization of «The Medical Commission of the Shevchenko Scientific Society» and introduce future directions of its development.

Materials and Methods: Systematic analysis of the 120 years activity of The Medical Commission of the Shevchenko Scientific Society in Google Scholar, PubMed, and archives data.

Results: In 1898 Doctor Yevhen Osarkevych organized «The Medical Commission of the Shevchenko Scientific Society» and placed before its membership the goal of publishing a medical scientific journal where Ukrainian doctors of that time would have the opportunity to publish the results of their own research and communicate in this way their experience. Moreover, it was an important goal for the members of the commission to establish Ukrainian medical terminology. The organization's enthusiasm and persistent everyday work resulted in the publication of six issues of «The Medical Collection» to appear between 1898-1902. For the purpose of faster integration into European medical science, the

medical journal was published in both Ukrainian and German (the international medical language of that era). Some of the topics published were: influence of temperature on osmotic erythrocyte resistance, diagnostics of hemolytic jaundice, establishment of retinoscopy etc. The journals distribution was not only in Galicia, but also in Eastern Ukraine and the neighboring border countries. Since 1903, however, medical articles were published only as a part of «The Collection of mathematico-biological-medical section» («Sitzungsberichte der mathematisch-naturwissenschaftlich-ärztlichen Sektion»). During World Wars I and II, the interwar and post-war periods, all Ukrainian organizations and like activities were forbidden. Nevertheless, Ukrainian doctors-emigrants in the United States of America and Canada founded their own center of Ukrainian medical science when Doctor Roman Osinchuk in 1948 organized in New York City The Medical Commission of The Shevchenko Scientific Society and in 1950 initiated the creation of the «Ukrainian Medical Association of North America» (UMANA) that started to publish «Medical Journal of The Ukrainian Medical Association of North

America» in 1954. This achievement of the Ukrainian Diaspora became the symbolic bridge that connected the monumental initiative of Doctor Yevhen Osarkevych with the modern epoch of an independent Ukraine. In 1993 Lviv's medical scientists and physicians revived the Medical Commission of The Shevchenko Scientific Society as well as the journal «Medical Collection. New edition». Since 2010 the journal has been distributed according to the list of obligatory dispatch of periodicals to all the libraries of Ukrainian Medical Universities as well as to the regional medical libraries and leading institutions of The National Academy of Medical Sciences of Ukraine. Since 2017, the journal «Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences,» is indexed by Digital Objective Identifier (DOI) in the international system CrossRef.

Conclusions. The existence and development of the Ukrainian medical scientific society and its journal «Medical Collection» – «Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical Sciences» through the last 120 years is a legacy to the service, patriotism and great sacrifice of Ukrainian physicians. This long-standing existence of the medical society and its publications deserves historical recognition and continuation into the future. It will serve as an inspiration for the integration of discoveries in Ukrainian medical sciences into the world scientific arena.

Key words: Shevchenko Scientific Society, the Medical Commission of the Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Medicine, Medical Science, History of Medicine, Yevhen Osarkevich, Ukrainian medicine.

2018 рік – особливий рік для лікарської комісії Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), що за 120 років свого існування завоювала право бути обличчям наукового медичного життя України. У далекому 1898 році лікарська комісія НТШ задекларувала та зберігає передові фахові, національно-патріотичні позиції, створюючи об'єднання однодумців, які незважаючи на різні соціально-політичні й економічні обставини, має за мету творити, поширювати й інтегрувати здобутки українських вчених у медицині та природничих науках у світову науку.

Доктор Євген Озаркевич (1861-1916), випускник медичного факультету Віденського університету (1888), член НТШ з 1893 року 7 лютого 1898 року ініціював заснування першої громадської медичної наукової інституції – лікарської комісії НТШ. Він також поставив перед обраними членами мету – видання власного наукового часопису, де лікарі мали

б змогу публікувати свої матеріали досліджень, спостережень і ділитись досвідом, забезпечити промоцію медичних знань [1, 6].

Першим головою лікарської комісії став начальник відділу жіночих недуг у Львівській міській лікарні, доктор Фелікс (Щасний) Сельський (1852-1922), випускник медичного факультету Віденського університету (1872), який згодом став членом Найвищої Ради Здоров'я Австро-Угорщини. Голова товариства підтримав ідею доктора Озаркевича створити серійне україномовне наукове видання, що сприятиме промоції наукових медичних знань, друкуватиме наукові праці з усіх галузей лікарських наук, враховуючи актуальні теми: профілактика, діагностика та лікування інфекційних хвороб, у тім числі туберкульозу, здоров'я жінок і дітей, боротьба з онкологічними хворобами, важливих тодішніх соціальних потреб населення краю. Спільна робота над виданням часопису стала б основою для

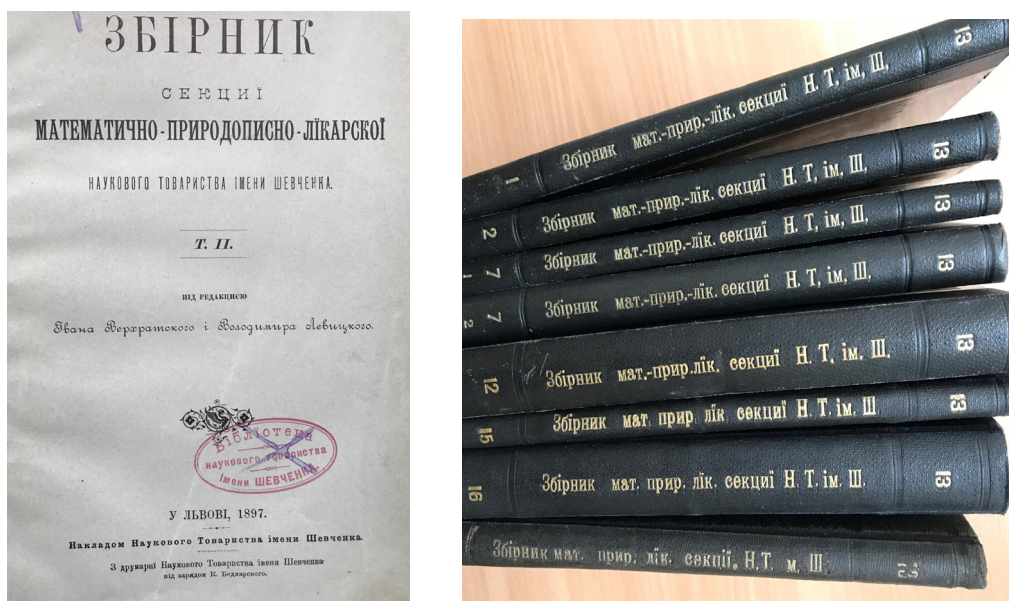

Рис.1. Обкладинка «Збірника математично-природописно-лікарської секції», т. II, 1897 р. за редакцією І. Верхратського, В. Левицького (а) і колекція його видань в архіві фондів Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (б)

співпраці українських лікарів, а також зв'язку між поколіннями, оскільки доктор Є. Озаркевич планував залучати студентів-медиків для допомоги у підготовці матеріалів до друку, а також укладання української фахової медичної термінології. На той час НТШ – перша українська наукова установа, яка була організована на зразок академії наук, мала математично-природописно-лікарську секцію, яка випускала «Збірник математично-природописно-лікарської секції Наукового товариства імені Шевченка», де публікували свої праці медики-науковці [1, 20] (рис. 1).

Ідея Євгена Озаркевича створити самостійну наукову інституцію, яка спрямувала б наукові здобутки у галузі медичних наук до практичної клінічної діяльності та допомагала швидко реагувати на потреби тогочасного суспільства, і яка б мала власний орган – часопис, була важливим прогресивним кроком для української громади Галичини [4, 7, 17]. Євген Озаркевич, Фелікс (Щасний) Сельський разом з однодумцями Петром Сушкевичем, Левом Коссаком, Софією Морачевською, Антіном Хомином, Михайлом Коцюбою, Ярославом Грушкевичем, Мироном Вахнянином, Йосифом Чачковським створили засади проєвропейської української медицини, яка вміло об'єднувала наукові фундаментальні дослідження та важливі соціальні виклики тодішнього часу, послуговуючись принципами теперішньої доказової медицини [12].

Шляхетність і жертвна праця доктора Євгена Озаркевича, видатного українського вченого, лікаря та суспільного діяча, його ідея об'єднати зусилля українських медиків науковців, долучати студентів до активного розвитку науки задля розвитку високофахової майбутньої української медицини, плекання зв'язку між поколіннями та прагнення інтеграції здобутків українських медиків у світову науку є взірцем служіння народу України і варте вшанування у ХХІ ст. (рис.2).

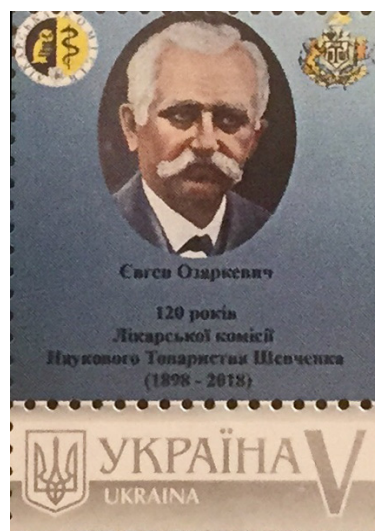

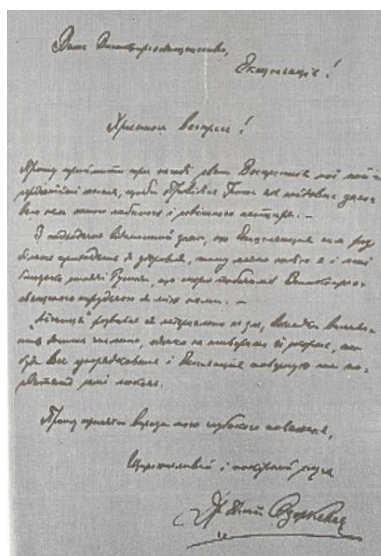
Рис.2. Марка до 120-річчя заснування лікарської комісії Наукового товариства ім. Шевченка. УКРПОШТА, 2018 р. (автор колажу І.Є.Дзись)

Для діяльності доктора Євгена Озаркевича характерне слово «вперше». Доктор Є. Озаркевич ініціював видання і був першим головним редактором першого українського наукового медичного часопису («Лікарський збірник», що з 2015 року друкується як «Праці Наукового товариства Шевченка. Медичні науки»). Першим розпочав укладання першої української наукової медичної термінології та підготовку публікацій рефератів передових європейських медичних публікацій [11]. У редакторській політиці Є. Озаркевич вважав за необхідне публікувати огляди літератури, оригінальні дослідження, цікаві випадки, казуїстику, характерні лікарські помилки, об'єднувати дослідження фундаментальних і прикладних медичних наук, використовувати статистичний і фактичний матеріал часопису, що співзвучно з сучасними вимогами до публікацій у наукових журналах і з принципами теперішньої доказової медицини. У 1901 році доктор Є. Озаркевич, розпочавши лікарську практику у Львові, захопився ідеєю створення української медичної установи і за сприяння та допомоги митрополита Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) Андрея Шептицького (рис. 3, а) у 1903 році заснував першу українську медичну амбулаторію («Народна лічниця», яка стала першою українською лікарнею, сьогодні «Український шпиталь Народної лічниці імені митро-

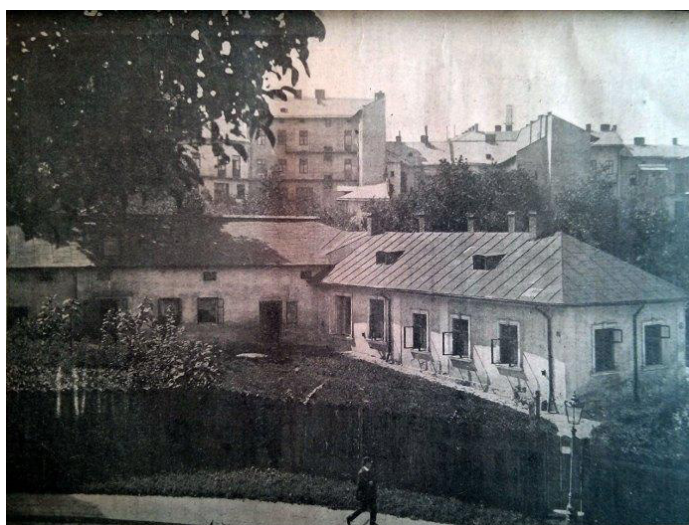
полита А. Шептицького») для безкоштовної лікарської допомоги всім мешканцям Львова та Галичини – незважаючи на віросповідання та національність [13]. Новостворена амбулаторія розташовувалась на узбіччі Святоюрської гори, за адресою вул. Петра Скарги (сучасна Озаркевича), 4, у житловому будинку, який на прохання доктора Євгена Озаркевича перебудував архітектор Іван Левинський [10] (рис. 3,б).

З 1904 року у 7 кімнатах-залах розмістилися амбулаторні відділи: внутрішніх хвороб, дитячий, хірургічний, офтальмологічний (очних хвороб), хвороб вуха, горла та носа, дерматологічний. Євген Озаркевич був постійним директором «Народної лічниці» – від дня її заснування і аж до його смерті 1916 року. Саме доктор Є. Озаркевич, першим серед лікарів, офіційно ставив питання про необхідність використання «Народної лічниці» як клінічної бази для навчання українських студентів медиків для майбутнього українського медичного факультету [14].

Євген Озаркевич ініціював у 1910 році заснування першого українського лікарського товариства (УЛТ) і був першим його головою, об'єднував і гуртував до спільної роботи українських лікарів, заохочуючи їх брати участь у міжнародних наукових форумах [2]. Доктор Є. Озаркевич ініціював видан-

а

б

Рис. 3. Лист до митрополита Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) Андрея Шептицького директора «Народної лічниці» за 1907 рік (а), з виглядом першої амбулаторії «Народної лічниці», до реконструкції будівлі якої Євген Озаркевич запросив відомого архітектора Івана Левинського (б)

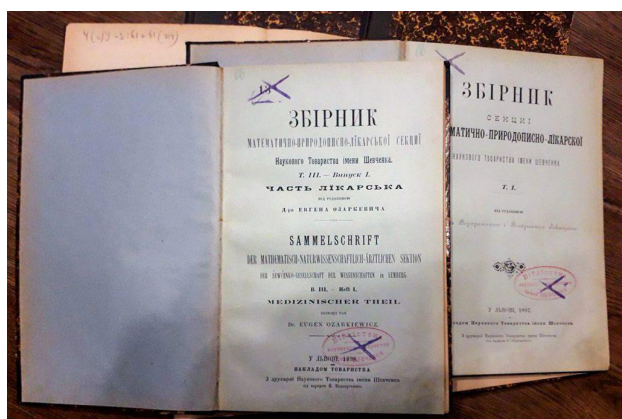
ня першого щомісячного україномовного науково-популярного медичного часопису («Здоров'я», сьогодні часопис «Народне здоров'я»), готував перші наукові статті, присвячені громадському здоров'ю, курортології, сприяв відкриттю в селі Підлютому першого українського санаторію для хворих на туберкульоз (тепер рекреаційний центр Івано-Франківської архієпархії Української Греко-Католицької Церкви, село Осмолода, Рожнятівського району, Івано-Франківської області).

Без сумніву, найліпшим досягненням лікарської комісії НТШ є поява у 1898 році першого числа науково-медичного видання українською мовою – «Лікарського збірника» – результат спільної кропіткої праці одnodумців лікарів [1-3]. Упродовж 1898-1902 року було надруковано шість перших «випусків» (саме так називали їх тоді) (рис. 4, 5), в яких головним редактором завжди був дійсний член НТШ (1899) Євген Озаркевич. Він вважав доцільним, крім оглядів літератури й оригінальних досліджень, публікувати термінологічні «витяги» професійної української медичної мови, які фактично стали першими словниками фахової української мови.

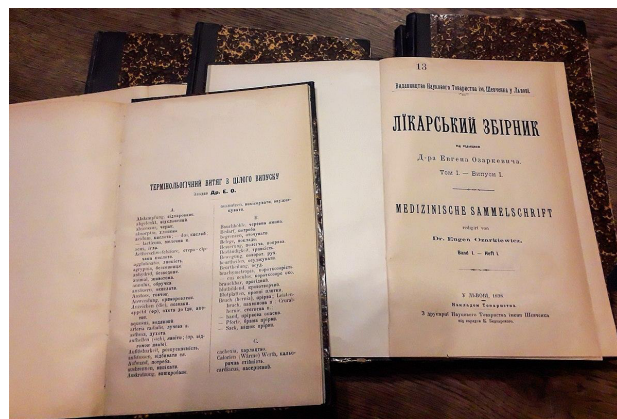
Характерна ознака усіх опублікованих праць у часописі – поєднання наукового підходу з практичними рекомендаціями для впровадження у профілактику захворювань, клінічну діагностику та практику лікування, що свідчить про високу ерудицію

й фаховість авторів. У праці доктора Софії Морачевської-Окуневської «Вплив температури на осмотичне тиснення еритроцитів» було розкрито питання впливу температури на осмотичну резистентність еритроцитів, доктора Михайла Коса «Про скіяскопію» описано методику проведення скіяскопії. Опубліковано цікаві клінічні спостереження доктора Адама Соловія «Причинок для переривання родниці», доктора Михайла Олійника «Про нападкову гемоглобінурію», доктора Євгена Озаркевича «Про уробілінову жовтачку», оригінальні роботи доктора Осипа Дакури «Стремління і здобутки теперішньої терапії», доктора Мар'яна Долинського «Про лічення рака родниці» [1, 14]. Відповіддю на тогочасні виклики громадського здоров'я стали публікації доктора Осипа Дакури «Досліди з новою лімфою (туберкулін TP) Роберта Коха», «Причинки до певного ставлення клінічної діагнози тифа на підставі бактеріологічних дослідів» і доктора Євгена Озаркевича «Значіння і методи при досліді над переміною матерії», «Досліди над пропасницею» [1]. Редактор готував зміст (як і автори) праць одночасно українською та іноземною, зазвичай німецькою – головною європейською науковою мовою тоді, мовами задля швидшої інтеграції українських досліджень в європейську медичну науку та декларуючи право на ознайомлення європейської медичної спільноти з Україною (рис. 6).

Часопис «Лікарський збірник» розповсюджувався не тільки в Галичині, а й на

а

б

Рис. 4. «Збірник математично-природописно-лікарської секції». Частина лікарська НТШ, том III, випуск I (1898, а), «Лікарський збірник», том I, випуск I (1898, б) перші часопис лікарської комісії Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та словник (німецько-український і латинсько-український) фахової лікарської термінології, укладений Євгеном Озаркевичем

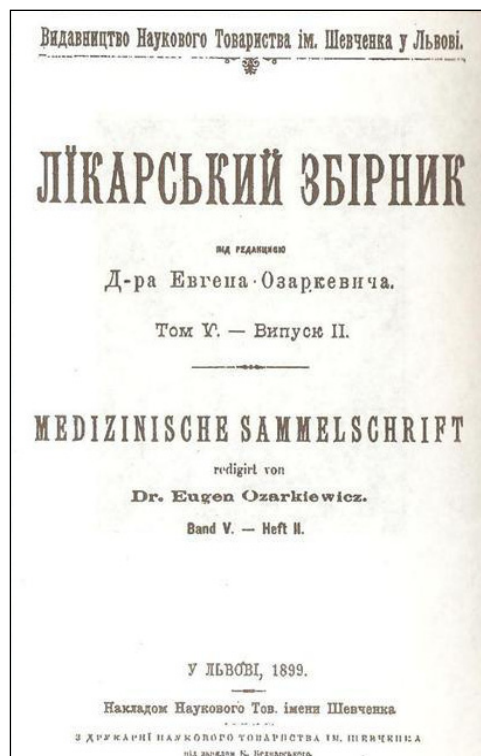
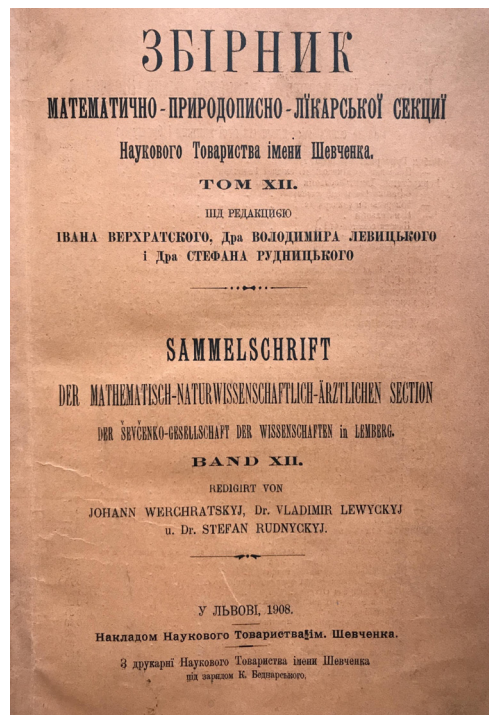
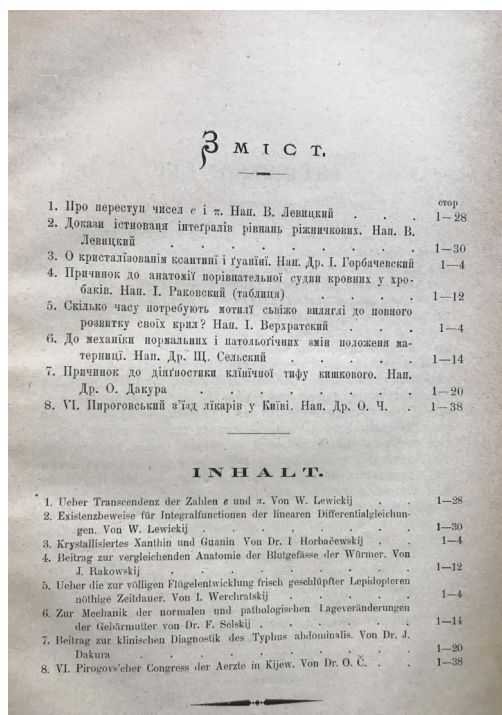

Рис. 5. Обкладинки часопису лікарської комісії Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові «Лікарського збірника», том V, випуск II за 1899 рік (а) і том III, випуск II за 1901 рік (б) за редакцією Євгена Озаркевича

а

б

Рис. 6. Зміст часопису (1903) (а) і обкладинка «Збірника математично-природописно-лікарської секції» (1908) (б) українською та німецькою мовами, де публікували свої статті члени лікарської комісії НТШ

Наддніпряни та в сусідніх державах, де працювали українські лікарі [3, 6, 7]. Доктор Євген Озаркевич, створюючи лікарську комісію НТШ і УЛТ, спонукав українське медичне товариство до читання фахової літератури, наукової діяльності та творчості [5, 16]. Новозаснована лікарська комісія НТШ та її часопис «Лікарський збірник» стали промоторами поширення досліджень українських науковців, лікарів, створення української медичної термінології, розповсюдження досягнень європейської медицини серед українських лікарів, публікуючи реферати статей з нових європейських медичних журналів, які редактор Є. Озаркевич готував разом зі студентами медичного факультету Львівського університету (яких активно залучав до роботи у лікарській комісії) [11, 12]. Оприлюднюючи на сторінках «Лікарського збірника» реферативні дописи про доробок європейської та світової медицини, Євген Озаркевич прагнув, щоб наступне покоління медиків науковців сягнуло світових висот. Опубліковані статті: «Спирні питанні про відклин родниці (матиці)» (Є. Озаркевич, т.І, випуск II, 1898), «Клінічні спостереження щодо подавання уроферину» (Осип Дакура, 1899, т.ІІ, випуск I), «Про лічення Ectopia Vesicae» (Євген Кобринський, 1899, т.ІІ, випуск II), «Зі шпитальної казуїстики за рік 1899» (Осип Дакура, 1901, т.ІІІ, випуск I) свідчать, що редакційна колегія й автори орієнтувалися у своїй видавничій політиці на провідні наукові видання західно-європейської медичної науки. Залучення до управління та кропіткої наукової діяльності кількох медиків-студентів (Ярослав Грушкевича, Ореста Дзеровича, Олександра Грабовського, Тадея Гриневича, Гриця Гарматія, Тита Бурачинського) допомогло створити підґрунття для зв'язку між поколіннями в українській медичній науці, професійно згуртовуючи українських лікарів і науковців [3]. Випуски «Лікарського збірника» перестали видавати з 1903 року через інтенсивну організаційну та лікарську роботу Євгена Озаркевича в амбулаторії «Народної лікарниці» [2] і пасивність видавничої діяльності українських лікарів за його власним твердженням [16]. Після 1903 року окремі медичні статті друкували у «Збірнику математично-природописно-лікарської секції» [4], об'єднання зусиль лікарської комісії НТШ та УЛТ у 1910 році стало сво-

єрідним фундаментом для дальшого розвитку професійної та наукової діяльності українських лікарів на рідних землях і далеко поза її кордонами.

Важливим досягненням діяльності лікарської комісії НТШ у передвоєнний час перед Першою світовою війною стало заохочення українських науковців і лікарів до участі й організації наукових з'їздів чи наукових конференцій, на яких вони мали нагоду виступити з доповідями, брати участь у панелях дискусій, не кажучи вже про особисті контакти з іншими колегами за фаховим напрямом [8]. Уперше І. Горбачевський та Є. Озаркевич представили українську науку на міжнародному конгресі, який відбувся в серпні 1900 року в Парижі. Представники лікарської комісії також брали участь у міжнародних лікарських з'їздах у Празі (1902, 1905), Мадриді (1903), Белграді (1904) і Кракові (1911).

З урахуванням історичних обставин у роки Першої та Другої світових війн, між- та повоєнного часу діяльність усіх українських організацій була заборонена, тому члени лікарської комісії НТШ практикували таємно. До грона членів лікарської комісії НТШ належать Софія Окуневська-Морачевська, Мар'ян Панчишин, Тит Бурачинський, Максим Музика, Софія Парфанович, Олександр Барвінський – видатні постаті української медичної науки, які творили науково-медичне середовище у міжвоєнний час і період Другої Світової війни [9, 15]. У всі роки більшість членів лікарської комісії НТШ були меценатами та добровольцями, фінансуючи передплату різних медичних журналів для бібліотеки НТШ, освіту майбутніх колег – українців студентів медиків за кордоном чи безкоштовно надаючи лікарську допомогу нужденним, а також розсилаючи українські медичні часописи іншим медичним організаціям.

У історичному аспекті, враховуючи перші роки існування лікарської комісії НТШ і перші 6 томів часопису першого українського наукового медичного товариства, які користувалися заслуженою популярністю не лише серед лікарів, а й у студентів-медиків, можна стверджувати далекоглядність, потужність і стратегічність мислення доктора Євгена Озаркевича, якому вдалось об'єднати й залучити до активного життя укра-

їнської громади студентів медиків, молодих лікарів і відомих професорів і лікарів, забезпечуючи вкрай необхідний зв'язок між поколіннями як основу для невмирущості української медичної науки.

У важкі повоєнні часи після Другої світової війни на чужині професор доктор медицини Василь Плющ (1902-1976), постійно проживаючи в Німеччині, підтримав ініціативу доктора Томи Воробця і відновив наукову діяльність, організувавши для українських вчених Українську Вільну Академію Наук (УВАН) (рис. 7).

У історичному аспекті, враховуючи перші роки існування лікарської комісії НТШ і перші 6 томів часопису першого українського наукового медичного товариства, які користувалися заслуженою популярністю не лише серед лікарів, а й у студентів-медиків, можна стверджувати далекоглядність, потужність і стратегічність мислення доктора Євгена Озаркевича, якому вдалось об'єднати й залучити до активного життя української громади студентів медиків, молодих лікарів і відомих професорів і лікарів, забезпечуючи вкрай необхідний зв'язок між поколіннями як основу для невмирущості української медичної науки.

У важкі повоєнні часи після Другої світової війни на чужині професор доктор медицини Василь Плющ (1902-1976), постійно проживаючи в Німеччині, підтримав ініціативу доктора Томи Воробця і відновив наукову діяльність, організувавши для українських вчених Українську Вільну Академію Наук (УВАН) (рис. 7).

У Вільній Академії було створено медичний відділ, до якого Василь Плющ залучив лікарів і професорів: М. Міщенко, Б. Андрієвського, І. Базелевича, а з молодших – доцентів І. Журка, Р. Осінчука, Я. Воєвідку, частина з яких була членами лікарської комісії НТШ у міжвоєнний період (рис. 8) [18].

Саме професор Роман Осінчук (1902-1991), який став членом лікарської комісії НТШ у міжвоєнний період, ініціював об'єднання українських лікарів за океаном у 1948 році та відновлення діяльності лікарської комісії НТШ, створивши осередок розвитку української медичної науки у США: «...домівка новозаснованого НТШ, де я був одним із трьох

Рис. 7. Професор Василь Плющ

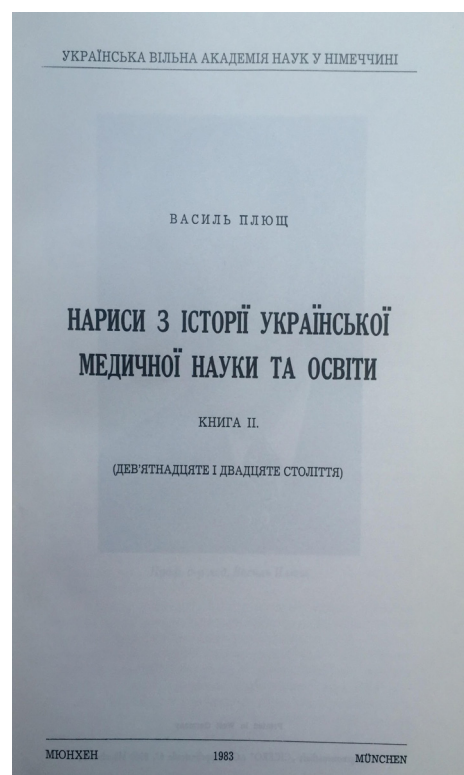

Рис. 8. Обкладинка монографії Василя Плюща «Нариси з історії української медичної науки та освіти», Мюнхен, 1983 рік

засновників та від початку його секретарем. Там теж зародилась ідея створити при НТШ лікарську секцію. Цю думку пропагував між лікарями ще від 1948 р. і хоч з трудом, але все таки вдалося нам її здійснити» [12]. Професор Р. Осінчук також ініціював створення УЛТ Північної Америки і був його першим президентом у 1950-1955 роках, а з 1954 року започаткував друк часопису «Лікарський вісник», відновлюючи традиції української науки, даючи змогу світові ознайомитись з науковим доробком українських лікарів, публікуючи їхні праці в українській та англійській версіях [13]. Його жертвна праця є своєрідним містком, який об'єднав добрі починання кінця ХІХ ст. із сьогоденням, символом національно зорієнтованої медичної науки, що бажає сягнути висот світової науки (рис. 9). Доктор Роман Осінчук, автор понад 250 статей, серед яких важливі статті присвячені історії української медицини. Р. Осінчук – знакова особистість, вчений, громадський діяч, взірець служіння українському народу, оскільки вважав своїм громадянським обов'язком об'єднати однодумців і власними силами розвивати українську науку, навіть тоді, коли не існувало України як держави, щоб засвідчити про її незнищенність [17].

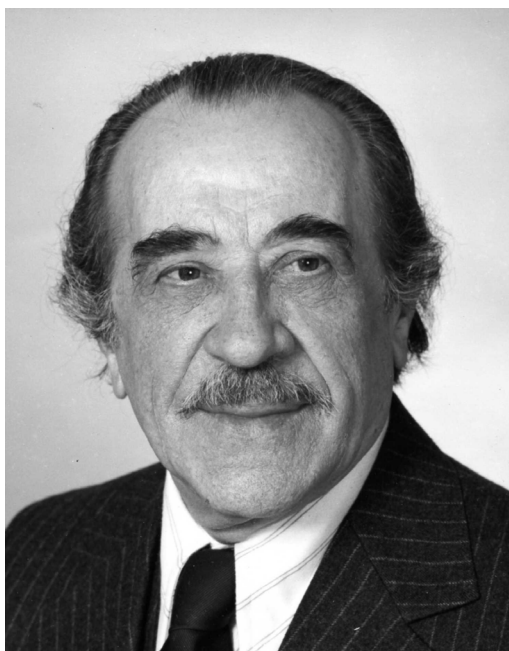

Рис. 9. Доктор Роман Осінчук

Згодом у 1967-2003 роках головним редактором часопису став професор Павло Джуль

(1921-2015), який разом з доктором Павлом Пундієм (1922-2015) для відновлення української медичної науки в незалежній Україні і в світі реалізували численні видавничі, гуманітарні, науково-медичні й освітянські проекти, разом з меценатською підтримкою «Енциклопедії Українознавства», організацією виставок українського екслібрису, філателії та допомоги українським медичним вищим навчальним закладам [21] (рис. 10).

Рис. 10. Серед важливих перекладів українською мовою всесвітньовідомих наукових видань, до яких були залучені члени лікарської комісії НТШ знакових були «Медичний словник Дорланда», «Атлас анатомії Неттера», «Медична ембріологія за Лангманом», «Молекулярна біологія» (видавництво «Наутилус»), «Фізіологія» У. Ганонг (видавництво «БаК»), ілюстрований медико-психологічний словник (у 3-х томах) здійснені за фінансової допомоги добродія Григорія Малиновського. Ці видання сприяли створенню і встановленню української наукової медичної термінології

З відновленням незалежності України у 90-х роках ХХ ст. лікарська комісія НТШ у м. Львові поновила документацію, затвердила логотип інституції, ініціювала промоцію здобутків і вшанування пам'яті видатних українських науковців медиків виступами по радію та в пресі. У тісній співпраці з УЛТ було реалізовано багато цікавих громадських і науково-просвітницьких заходів, дискусій, товариських вечорів і гуманітарних акцій. З 1998 року лікарська комісія розпочала друк «Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Лікарський збірник. Медицина і біологія. Нова серія» (відповідальний редактор – Ярослав Ганіткевич), зазначаючи у кожному числі, що часопис засновано в 1898 році Євгеном Озаркевичем. Наступними редакторами були: Юрій Гаврилюк (1960-2000), Іри-

на Даценко (1925-2006), Анна Рудницька, Зиновія Служинська, Леся Матешук-Вацеба та Оксана Заячківська «Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Лікарський збірник. Медицина і біологія. Нова серія» став часописом, який зміцнив зв'язки та співпрацю між лікарями-українцями цілого світу, публікуючи їхні доробки, розкриваючи історичні та політичні обставини формування української медичної науки й охорони здоров'я. Видавнича політика часопису добре рефлектує налагоджену співпрацю вчених з різних вітчизняних і міжнародних наукових інституцій, лікарями різних медичних кіл в Україні, СФУЛТ і УЛТ Північної Америки.

З початком збройної агресії Російської Федерації проти суверенітету та територіальної цілісності України в 2014 році Лікарська комісія НТШ організувала серію наукових заходів, які присвячені проблемам лікування сучасної бойової травми, організації медичної допомоги українським воякам, особливостям реабілітації потерпілих бійців і тактики лікування посттравматичного стрес-синдрому. Актуальні теми для кожного українського медика викликали неабиякий інтерес не лише у лікарів, а й у студентів, аудиторії, де проводились засідання лікарської комісії НТШ, були заповнені вщерть.

Враховуючи важливість промоції доробку українських вчених медиків у світі та необхідність тісної взаємодії з міжнародною науковою спільнотою, новим напрямом роботи лікарської комісії НТШ стало повернення досвіду та знань українських вчених медиків, які працюють за кордоном, потенціал яких достатньо не використаний у розвиток вітчизняної медичної науки, освіти та охорони здоров'я. Використовуючи теперішні можливості багатоканального світу та поширеність цифрових технологій, Лікарська комісія з 2014 року розпочала практику проведення телеконференцій для лікарів і студентів медиків, запрошуючи до слова і дискусії провідних іноземних і вітчизняних колег науковців у галузі медицини, природничих наук. Серед запрошених лекторів були провідні фахівці, лідери експерти з України, США, Австрії та Катару. Для заохочення вивчення професійної медичної англійської мови та розширення сфери її використання у сучасному глобалізованому світі Лікарська комісія НТШ в 2017 році ініціювала про-

ведення засідання членів НТШ з молодими вченими медиками та майбутніми лікарями англійською (рис. 11).

Рис. 11. Виступ студента медичного факультету ЛНМУ Олега Даниляка на англомовному семінарі лікарської комісії НТШ «What is stress, what is not stress: From Hans Selye's original concept to recent advances», який присвячений 110-річчю з дня народження Ганса Сельє (1907 – 1982), що відбувся 28.03.2017 р. за підтримки ЛНМУ та Фізіологічного товариства Великої Британії (The Physiological Society)

У час глобалізації медицини та створення новітніх технологій для охорони здоров'я швидший поступ наукової кар'єри українських молодих вчених медиків і лікарів неможливий без інтеграції їхнього доробку з міжнародними інституціями чи без експертизи світовими експертами. Саме тому у 2017 р. лікарська комісія НТШ за підтримки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (ЛНМУ), мерії м. Львова започаткувала проект Science Medicine Arts Research Translational Lviv International Opportunity Network – SMART LION (в дослівному перекладі з англійської «РОЗУМНИЙ ЛЕВ»), мета якого поєднати лекції, майстер-класи з неформальним спілкуванням з лекторами – відомими експертами та лідерами світової медицини, промоція рідного міста Лева як наукового «РОЗУМНОГО ЛЕВА» – міста, де народжуються нові ідеї й проекти, що сприятимуть впровадженню міжнародного досвіду, ефективних медичних технологій, поліпшить практичну діагностичну та лікувальну діяльність в Україні. Серед запрошених лекторів симпозиумів SMART LION Medicine UpDate (2017) і Innovation in Medicine (2018) – найцитованіші та найавторитетніші вчені у світі, а теми

для обговорення – співзвучні з сучасними викликами у медичній сфері (рис. 12).

Рис. 12. Промоційний постер SMART LION Innovation in Medicine 2018

За ініціативи Президії НТШ з 2015 року часопис «Лікарський збірник» виходить як самостійне видання «Медичні науки», але у складі «Праць Наукового товариства ім. Шевченка» – «Праці НТШ. Медичні науки». Оновлений часопис друкується накладом 300 примірників і поширюється за списком обов'язкового розсилання періодичних видань, а за ініціативи лікарської комісії також у всі бібліотеки вищих медичних навчальних закладів та обласних медичних бібліотек України, в провідні установи НАМН України (рис. 13).

Нові характерні риси часопису «Праці НТШ. Медичні науки» такі: оновлення редакційної колегії, до якої входять відомі експерти, лідери-науковці України та з закордону, що публікують свої статті в журналі, широка географія авторів, англомовні статті, двомовні статті (українською та англійською), публікації про успішних жінок науковців, що

співзвучно з важливим глобальним соціальним проектом «Successful female scientists: The models for mobility of woman scientists» [9]. У кожному номері часопису можна ознайомитись з рефератами міжнародних публікацій українських авторів у провідних журналах, промоцією українських наукових медичних монографій, публіцистичними есе чи цікавими краєзнавчими розвідками. Відзиваючись на нові виклики часу та необхідність оперативного подання інформації, з 2016 року лікарська комісія має свій веб-сайт і «Праці НТШ. Медичні науки» вперше з'являється он-лайн (<http://www.medntsh.lviv.ua/journal/>), збільшуючи аудиторію своїх читачів до мільйонної. Завдяки зусиллям редколегії, Видавничої ради НТШ та Ради Західного наукового центру НАН України часопис з 2014 року увійшов до науково-метричної бази Copernicus, Google Scholar, а за підтримки і сприяння ЛНМУ з 2017 року індексується за DOI у міжнародній системі CrossRef. Часопис «Праці НТШ. Медичні науки» отримав визнання медичної наукової громади та суспільних діячів, оскільки вдало подає поєднання нових досягнень фундаментальної та прикладної сучасної медичної науки, інформує читачів не тільки про нові відкриття в ділянці медицини й актуальні проблеми сьогодення, а й про здобутки студентської медичної науки, життя лікарської комісії НТШ, ювілеї її членів.

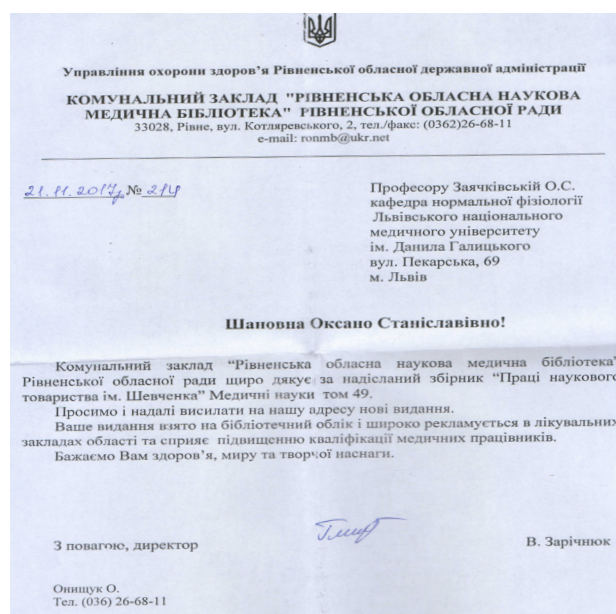

Рис. 13. Лист від Рівненської обласної наукової медичної бібліотеки

Часопис «Праці НТШ. Медицині науки» виходить згідно з уніфікованими міжнародними стандартами для наукових журналів, у повноколірному форматі, з поліпшеним опрацюванням ілюстрацій, з естетично виконаними обкладинками, для яких зображення готують автори, презентуючи свою креативність у мистецькій трансляції наукових візуальних результатів. Все це робить часопис достойним фаховим виданням, яке набуває популярності в українській медичній громаді. Реєстрація «Праці НТШ. Медицині науки» як періодичного наукового фахового видання у категорії «В» переліку видань Державної вищої атестаційної комісії МОН України в 2018 році (від 05.07.2018) підтвердила високий професійний рівень видання та його важливість для сучасної медичної науки.

Починаючи з 2013 року, за ініціативи лікарської комісії НТШ щорічно у шевченківські дні відбувається «Шевченкіана медика», гостями якої були відомі особистості: лауреат Шевченківської премії Євген Безніско, Герой України, лауреат Шевченківської премії Мирослав Скорик, заслужений артист України Мирон Юсипович, культуролог і політолог Тарас Возняк, народний артист України Богдан Базилик, лауреат численних літературних премій Юлія Курташ-Карп. До таких заходів завжди залучають членів УЛТ та студентів-медиків. Голова музикознавчої комісії НТШ, відомий композитор і піаніст, професор Олександр Козаренко підтримує та допомагає «Шевченкіані медика», додаючи приємній інтелектуальній атмосфері незабутніх емоцій – поєднання науки та мистецтва.

Стратегія розвитку лікарської комісії у 2018–2022 роках ґрунтується на об'єднанні зусиль провідних медиків і науковців з державних, приватних і академічних структур для створення продуктивного наукового середовища, яке б дало змогу забезпечити комфортні умови для проведення досліджень у медицині та природничих науках, сприяло розвитку охорони здоров'я України відповідно до стандартів високорозвинутих країн, що допоможе прогресувати українській медичній науці. Для цього треба розробити дієві механізми конкурсного фінансування науки, запровадити стипендіальну підтримку молодих вчених, розширювати міжнародну співпрацю, програми обмінів для студентів, молодих лікарів і для досвідчених фахівців відповідно до сучасних вимог суспільства. Важливий напрям роботи

лікарської комісії – участь у реформах медичної освіти та перегляді стандартів вищої медичної освіти в Україні відповідно до Міжнародних стандартів навчання (ISCED – International Standard Classification of Education) у вищій освіті, враховуючи процеси глобалізації.

Крім того, ключовим завданням лікарської комісії є повернення досвіду д-ра Є. Озаркевича в залученні студентів медиків і молодих лікарів до наукової та дослідницької діяльності, участі у профілактично-просвітницьких і громадських акціях, які ініціюють члени лікарської комісії НТШ, адже це забезпечує зв'язок між поколіннями та розбудовує нові фахові кола спілкування (рис. 14).

Нові ідеї завжди приходять від нових людей і сучасних уявлень про важливість різноманіття у науковому інтелекті команди однодумців, саме тому важливим аспектом роботи лікарської комісії НТШ є залучення відомих і високоавторитетних вчених з міжнародної наукової спільноти до складу редакційної колегії та створення редакційної ради для часопису «Праці Наукового товариства Шевченка. Медицині науки». Промоція Львова як міста «РОЗУМНОГО ЛЕВА» допоможе співпраці, обміну професійною інформацією та об'єднати вітчизняні та закордонні наукові групи, центри, лікарні та медичні інституції для загальної мети – зростання професійної лікарської майстерності та прогресу медичної науки.

Підсумовуючи 120-літню історію життя та праці українських медиків науковців лікарської комісії НТШ, можемо стверджувати, що досвід і доробок тих, хто вже відійшли, як і тих, хто працює для розбудови нашої професійної організації, є прикладом формування медичної громади вільних, висококваліфікованих фахівців з європейською ментальністю, які жертвовно служать для Батьківщини. Існування та розвиток часопису «Лікарського збірника», а тепер «Праці НТШ. Медицині науки», за різних соціально-політичних та економічних обставин, свідчить про великий потенціал української медичної науки та спроможність не лише інтеграції її здобутків у світовий академічний простір, а й збагачення його власними напрацюваннями.

120-річні роковини першої української громадської медичної організації лікарської комісії НТШ свідчать про важливість про-

Рис. 14. Студенти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, члени народної хорової капели «Музи Гіппократа» з кардиналом УГКЦ, єпископом єпархії Пресвятої родини з осідком у Лондоні та Апостольським візитатором для українців греко-католиків Ірландії Глібом (Лончиною) під час засідання лікарської комісії НТШ, яке присвячене 125-річчю з дня народження Патріарха Йосифа Сліпого (Львів, 2018 рік)

довження її діяльності заради подальшого розвитку української медицини й охорони здоров'я, відновлення її позитивного іміджу в суспільстві в Україні і світі, який динамічно розвивається, залучення молодих мотивованих медиків для отримання шансу реалізувати і показати себе в науковому світі. Тому слова, світлої пам'яті кардинала Української Греко-Католицької Церкви, Верховного архієпископа-емерита Блаженнішого Любомира: «Дуже сердечно дякую за ...такі гарні та значущі дарунки. Ці дарунки були для мене

особисто милою несподіванкою, але, водночас, також підставою для радості, що медичний світ такою творчістю займається. Нехай милостивий Господь благословить наших лікарів у їхній професійній та літературній творчості! Щиро вдячний у Христі-Господі. + ЛЮБОМИР» (Книжичі, Київська обл., 2017) [19], є наснагою для продовження важливої кропіткої роботи і розбудови достойного медичного наукового товариства в Україні.

Література

1. Arxiv fondiv Instytutu ukrayinoznavstva im. I. Krypyakevycha, NTSh. [in Ukrainian].
2. Bazylevych A. 100 year history of the ukrainian medical association (UMA) in Lviv (1910-2010). JUMANA Likarskyj visnyk, 2013, 53, 1 (157), 70-80). [Elektronic resource]. Available at: http://www.umana.org/files/library/58/Lv157,_v18,_pp84a.pdf [in Ukrainian].
3. Bazyuk X. Yak Literaturne tovarystvo imeni T. Shevchenka stalo Naukovym tovarystvom im. Shevchenka: 125 rokiv z chasiv reorganizaciyi. 2017. [Elektronic resource]. Available at: <http://photo-lviv.in.ua/yak-literaturne-tovarystvo-imeni-t-shevchenka-stalo-naukovym-tovarystvom-im-shevchenka-125-rokiv-z-chasiv-reorhanizatsiji/> [in Ukrainian].
4. Chaikovskiy, M. Diialnist Matematychno-pryrodopysno-likarskoi seksii ta yii dyrektora i redaktora pershykh 25-ty tomiv «Zbirnyka MPLS» d-ra V.Levytskoho [Activities of the Mathematical and Natural-Drug Section and its director and editor of the first 25 volumes of the «Collection of MPLS» Dr. V. Levytsky]. Collection of MLLS NTSh, 1927, 26, 4-18. [in Ukrainian]. [in Ukrainian].
5. Goczko-Nej L. Ukrayinske likarske tovarystvo u Lvovi 1910-1939 -1990-2010 r.r., Lviv: Afisha, 2010.-272 s. [Ukrainian Medical Society in Lviv 1910-1939 -1990-2010 years. Lviv, Afisha, 2010, 272 p. [in Ukrainian].
6. Hanitkevych, Ya. Yevhen Ozarkevych – odyin iz zasnovnykiv novitnoi ukrainskoi medytsyny (Do 150-richchia vid dnia narodzhennia [Yevhen Ozarkevych – one of the founders of the newest Ukrainian medicine (To the 150th anniversary of his birth)]. [Elektronic resource]. Available at: <http://ntsh.org/content/ievgen-ozarkevich-odin-iz-zasnovnykiv-novitnoyi-ukrayinskoyi-medicini-do-150-richchya-vid> [in Ukrainian].

7. Hnatiuk, V. Naukove tovarystvo im. Shevchenka: Z nahody 50-littia yoho zasnovannia (1873-1923) [Shevchenko Scientific Society: On the occasion of the 50th anniversary of its foundation (1873-1923)]. Lviv, NTSh, 1923, 170 p. [in Ukrainian].
8. Hvozdet'skyi, T. Uchast ukrainskykh likariv na zahranichnykh likarskykh kongresakh pered viinoiu [Participation of Ukrainian doctors in foreign medical congresses before the war]. Medicinal Herald, 1931, 2-3, 34-38. [in Ukrainian].
9. Kitsera O., Kitsera O. (young). Sofia Okunevska-Morachevska. Proc. Shevchenko Sci. Soc. Medicine 2015, XLI, 169-178. [in Ukrainian].
10. Legin S. Tam, de v tyxomyryuyut lyudskyj bil', abo Shpytal' na uzbichchi Svyatoyurs'koyi gory. [in Ukrainian]. <http://photo-lviv.in.ua/tam-de-vtyhomryuyut-lyudskyj-bil-abo-shpytal-na-uzbichchi-svyatoyurskoji-hory/>
11. Ozarkevych, E. (ed.). Terminolohichni vytyahy [Terminological excerpts]. Likarskui zbirnyk NTSh, 5, 2, 1899, 1-4; 2, 2. Lviv, 1900, 51-53; 3, 2. Lviv, 1901, 77-79. [in Ukrainian].
12. Pantuyk M., Bilavych I. The science as a factor of development of social health care in Galicia at the end of the XIX century to the beginning of the XX century. <http://mir.ddpu.drohobych.net/article/view/128813>
13. Propamyatna knyha z nagody 40-littya ULTPA (Chikag'skyj period 1975-1990). m. Chikago 1990. / red. kolegiya : d-r Pavlo Dzhul. Myroslav Semchyshyn. Chleny : d-r Axil Xreptov'skyj; d-r Mariya Klodnyczka-Procyk ; d-r Roman Osinchuk; d-r Pavlo Pundij. [in Ukrainian].
14. Rudnytska, A. (1991). Likarska komisiia NTSh [Medical commission of Shevchenko Scientific Society]. Medical collection. New series, 1. Lviv, 84-89. [in Ukrainian].
15. Sofia Okunevska-Morachevska. In Historia de Ucraina), 2018. [in Ukrainian]. <https://folcloreucraniano.wordpress.com/>
16. Studyn'skyi, K. Naukove tovarystvo im. Shevchenka u Lvovi (1873-1928) [Shevchenko Scientific Society in Lviv (1873-1928)]. Lviv, 1928, 125 p. [in Ukrainian].
17. Vynyatkovyj medychnyj zhurnal «Likarskyj visnyk» [Exceptional medical journal «Medical Herald»]. Svoboda. 3 lystnya 2009. s. 11. [in Ukrainian].
18. Z pleyady zabutykh chernigivciv. Vasyl Plyushh - likar, istoryk, skaut. [in Ukrainian]. <http://pivnich.info/z-pleyady-zabutykh-chernihivtsiv-vasyl-plyushh-likar-istoryk-skaut/>
19. Zayachkiv'ska O. From private archive data (Huzar L. Letter to O. Zayachkiv'ska, 15.03.2016) [in Ukrainian].
20. Zbirnyk matematychno-pryrodopysno-likarskoyi sekciyi Naukovogo tovary'stva imeni Tarasa Shevchenka. [The Collection of mathematic-biological-medical section] Lviv. 1897, II. [in Ukrainian].
21. Zimenkov'skyj B.M., Gzhegoczkyj M.R., Lucyk O.D. Profesory Lviv'skogo nacionalnogo medychnogo universytetu im. Danyla Galyczkogo 1784-2009. Lviv, Nautilus, 2009, 472 s. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла 7.06.2018
Після допрацювання 17.07.2018
Прийнята до друку 8.08.2018*